

ZIMA, ZIMSKE NEVARNOSTI IN ZIMSKO VREME V GORAH

PREVIDNO V ZASNEŽENE ALPE

TOMAŽ VRHOVEC

Sezona hoje v gore se pri slovenskih gornikih podaljšuje. Če je včasih veljalo, da se gozdarice in pumarice spravi v omaro, ko se začne jesenski dež in se jih spet prezrači za Veliko noč ali za 1. maj, ko se gre na Šmarno goro, pa v zadnjih letih — hvalevredno — vse več in več gornikov tudi jeseni, pozimi in zgodaj spomladi hodi v gore. K temu so precej prispevale s snegom revne zime, ko se je dalo brez pretiranih naporov tudi peš priti visoko v visokogorje, precej pa tudi prizadevanja Planinske zveze Slovenije, nekaterih planinskih društev in njihovih odsekov za ponovno popularizacijo turnega smučanja po zasneženih gorah. Seveda pa zimske gore in zimsko vreme v gorah niso mačji kašelj: vse je seveda krasno in lepo, če ves dan sije sonce, ko sežejo razgledi sto kilometrov in več daleč, ko sneg drži in ne piha; ko pa vreme pokaže svojo muhavost, se prelepa tura lahko spremeni v boj za preživetje.

Kakšne so torej nevarnosti in posebne zahteve, ki jih pred gornika postavljata zima in zimsko vreme v gorah?

KRATKI ZIMSKI DNEVI

Prva težava, ki nas prizadane že pri načrtovanju ture, je kratek dan. Decembra in januarja je pri nas še ob jasnem vremenu svetlo le borih devet ur, ob petih popoldne je že tema, ob slabem vremenu pa še prej.

Naslednja težava so seveda zaprte kočice v visokogorju. Precej planinskih koč in domov ima sicer zimske sobe, ponekod so prav prijetne in suhe (npr. pri Zasavski koči na Prehodavcih, pri Pogačnikovem domu na Kriških podih, pri Krnskih jezerih, ob Tržaški koči na Doliču, na Planini pri Jezeru, bivaki I—IV in še druge), nekatere pa so neznosno vlažne, slabo oskrbljene in skoraj neuporabne (na primer neznosno slaba zimska soba ob Vodnikovem domu nad Velim poljem, pa v Koči na Kamniškem sedlu, pri Triglavskih jezerih, v Vratih in na žalost še druge). Nekatere kočice zimske sobe pač nimajo, na srečo pa so nekatere kočice odprte in oskrbovane tudi pozimi (na Vršiču Koča na Gozdu in Erjavčeva koča, Dom na Komni, Triglavski dom na Kredarici, Tamar, morda še katera).

Omejena možnost prenočevanja in krajši dan narekujejo natančno načrtovanje urnika hoje (krajše ture in dnevne etape) že tedaj, ko po gorah še ni predirajoče se snežne odeje, ki bi

podaljševala čas hoje. V poletni sezoni, ko so kočice odprte, so v visokogorju večinoma opremljene s telefoni, tako da je v primeru nesreče mogoče hitro poklicati GRS, pozimi, ko so kočice zaprte, pa so seveda telefoni nedosegljivi in ob nesrečah je potrebno po pomoč odriniti ure daleč v dolino ali pa do redkih odprtih postojank.

Poletne poti, dobro pobarvane z markacijami, so nad gozdno mejo pozimi neopazne in hoja po zasneženem visokogorju zahteva dobro poznavanje terena in orientacije. Le redke poti v visokogorju so opremljene z zimskimi markacijami (z Zadnjega Vogla pod Podrto goro na Komno, pa naprej do Triglavskih jezer, po dolini do Prehodavcev in do sedla Hribarice, deloma s Komne do Krnskih jezer, pa s planine Blato proti Triglavskim jezerom, pa od tam do vrha Komarče, deloma tudi v Zgornji Krmi ter pod Kredarico). Velika večina tur po zasneženih gorah je torej prava hoja po brezpotju, pogosto smeri letnih poti tudi niso najbolj varne.

NIZKE TEMPERATURE

Pozimi je hoja v gore napornejša od poletne hoje. Ko gore zamete debel sneg, je naraven način gibanja po gorah hoja s smučmi in smučanje. Nekateri zagnanci sicer še vedno gazijo do kolen, do pasu, do prsi, in potem pripovedujejo junaške zgodbe o nečloveških naporih vzpona in sestopa, drugi pa prisegajo na krpilje. Krpilje sicer zmanjšajo udiranje, vendar so pri prečenju pobočij nevarne, pri sestopu pa se je treba truditi ravno toliko kot pri vzponu.

Smučci s psi in gibljivim okovjem omogočajo udobno hojo navzgor po površini snežne odeje, ne da bi se bilo pri tem treba bati udiranja, in hiter sestop. Hoja s smučmi od vseh načinov zimskega gibanja po gorah najmanj utruja, razmeroma spočit gornik lahko v primeru izjemnega dogodka učinkoviteje ukrepa. Nevarnosti, ki se lahko pojavijo zaradi izčrpanosti (zasilno prenočevanje na prostem, podhladitev, omrzline ipd.), so pri turnem smučanju redke. Če se pri hoji s smučmi res začnemo izčrpavati, se še vedno lahko obrnemo, snamemo pse in odsmučamo po smučini; pri hoji peš pa moramo tudi navzdol gaziti sneg. Čas, potreben za zimsko turo, ki jo opravimo s smučmi, je v normalnih snežnih razmerah komaj kaj daljši od časa za turo v kopnem; podaljšan čas vzpona nadomestimo s hitrejšim sestopom, snežna tura peš pa je — razen v izrazito ledenem in trdem snegu — bistveno daljša.

Zimske temperature so po gorah ponavadi nižje od tistih v dolini. To seveda ne velja za obdobja anticiklonalnega vremena (visok zračni pritisk) z izrazitimi inverzijami, ko je po kotlinah in dolinah megla ali nizka oblačnost, višje pa je jasno in sončno. Seveda pa temperatura sama ne pove, kako mraz ali kako toplo je. Občutek mraza je razen od temperature zraka odvisen še od direktnega sončnega obsevanja, hitrosti vetra, vlažnosti zraka, stanja kože, stanja organizma (koliko toplote telo proizvaja) in obleke — zaščitite pred mrazom, vetrom in močo. Mrazu so najbolj izpostavljeni neoblečeni deli telesa (obraz, roke) in deli telesa s slabo prekravitvijo (stopala). Telo se povečanemu ohlajanju prilagaja s povečano proizvodnjo toplote (kurja polt, drgetanje), pomaga pa seveda vsakršna telesna aktivnost. Posebno učinkovito je ohlajanje, povezano z izhlapevanjem vode s kože ali iz mokrih oblačil. Nevarno se lahko ohladijo potne roke, zanohta se, površina toplih vlažnih rok lahko ob stiku z mrzlo kovino cepina, derez, jeklenice v hipu nanje primrzne. Učinkovit ohlajevalec je tudi veter; vsak meter na sekundo hitrosti vetra zmanjša občuteno temperaturo za stopinjo ($-10\text{ C} + 10\text{ m/s}$ da občutek mraza kot pri -20 C). Pri isti tempera-

turi zraka je ob oblačnem vremenu in ponoči precej bolj mraz kot ob sončnem vremenu: predmeti (tudi koža, obleka) namreč vpijajo sončno svetlobo in se pri tem ogrevajo. Povečano ohlajanje telesa zaradi velikega odvoda toplote v hladno okolico je posebno izrazito po prenehanju telesne aktivnosti, ob postankih, počitkih, pri prenočevanju. Nevarnosti poškodb zaradi mraza (podhladitev, omrzline) so posebno izrazite pri izčrpanem gorniku.

POZOR, PLAZOVI!

Sonce pa v gorah pozimi ne le prijetno greje, ampak lahko gorniku tudi škoduje. Čist in suh zimski zrak ob jasnem vremenu prepušča tudi precej ultravijoličnega sevanja, v zasneženih gorah se to sevanje od snega odbije in količina prejetega sevanja je podvojena glede na poletno. Sonce sicer pozimi res stoji nižje na nebu kot poleti, vendar je količina UV sevanja tolikšna, da se je treba pred njo zaščititi z ustrezno kremo zoper opekline in zaščitnimi očali zoper snežno slepoto. Posebno na pomlad (ko se sonce že začne vzpenjati višje po nebu in so dnevi daljši) je pametno ob urah okoli sončnega poldneva snežno turo prekiniti nekje v senci, tam pa je seveda mraz.

namesto komentarja

GORNIKI IN GORJANCI

Na lanski decembrski, tretji seji Upravnega odbora Planinske zveze Slovenije, krovne organizacije slovenskih planincev, je načelnik Komisije za Gorsko reševalno službo **inž. Danilo Škerbinek** mimogrede omenil, da bi Planinska zveza Slovenije morala oblikovati svojo podobo, svoj image, imidž. Ko bi bila izoblikovana njena podoba, ki bi bila seveda natančno prepoznavna, svetla in v vsakem pogledu pozitivna, bi se hotela večina obiskovalcev gorá istovetiti s takšno organizacijo: imeti izkaznico take organizacije bi ob ugodnostih pomenilo prepričano pripadnost gorniški ideji, ki bi se ji prijatelji narave odkrivali, drugi pa bi jo vsaj globoko spoštovali.

Morebiti bi bila špekulativna ali predrzna trditev, da je podoba slovenskega planinca zbledela z množičnostjo v planinstvu. Toda če bi zbledela kakovost, bi morala še vedno nekaj veljati številčnost: množica planincev bi lahko zahtevala, da se med gorami obnašamo kot gorcanci in gorniki, da naj bomo

za to primerno pripravljene in izobražene, da nas zanima, kaj se dogaja s tem našim gorskim svetom, da ga znamo varovati.

Zahtevala bi lahko, da našo idejo na koncu koncev upoštevajo tisti, ki krojijo državno politiko, da pred posegi v občutljiv gorski svet poslušajo mnenja priznanih planincev in planinske organizacije in da ta organizacija tudi soodloča o človekovem delovanju v gorskem prostoru.

Ko se posebno zadnje čase na vseh področjih želimo primerjati s Srednjo Evropo, pozabljamo, da so v tej Srednji Evropi najvišje gore stare celine in organizacije privržencev temu gorskemu svetu, ki imajo v tamkajšnjem družbenem življenju enako velik ugled kot vpliv in veljavo. Državna uprava tam ve, da odličnim poznavalcem in skrbnim upraviteljem tega sveta lahko popolnoma zaupa, zato jih redno sprašuje za nasvete, upošteva njihova mnenja in ocene ter jim iz državnih proračunov odmerja takšne zneske, da lahko primerno živijo in razvijajo svoje dejavnosti. Tam mati Država ni nikoli zatajila svoje gorske in gorniške nravi; tam se zato niti prebivalci ne sramujejo, da so jodlarji, planšarji, podalpinci, gorcanci in tudi gorniki.

V Sloveniji začenjamo takšno podobo o sebi ponovno oblikovati šele zdaj.

Marjan Raztresen

Ko je pozimi po gorah slabo vreme, so pobočja ponavadi v oblakih, sneži, piha veter in sploh ni prijetno. Novo zapadli sneg otežuje gibanje, oblačna megla zmanjšuje vidnost, vsenaokrog je vse enako belo, orientacijske težave postanejo velike. Padajoči sneg, ki ga nosi veter, nas moči in s tem hladi. Na srečo pri nas v Sloveniji večinoma močno sneži ob nastanku sredozemskega ciklona pri temperaturah le malo pod lediščem, tako da sam zrak ob sneženju ni zelo hladen. Tura v meglenem vremenu z močnim sneženjem postane lahko prava avantura ali pa celo boj za preživetje. Sestop, prekinitev ture, umik ali zasilno bivakiranje so v takšnem primeru pogosto najpametnejše odločitve. Novo zapadli sneg se s podlago sprva le rahlo sprijema, veter ga prenaša naokoli in gradi zamete in opasti. V takšnem vremenu se sproži največ snežnih plazov.

Snežni plazovi so najbolj razvpita nevarnost zimskih gora. Tudi pri nas se v zasneženih zimah dogajajo nesreče z njimi, pogosto tudi tragične. Nesreči s snežnim plazom se dá izogniti. Nesrečo s snežnim plazom lahko prepreči vsak gornik sam, zanašati se na pomoč drugih, ki naj bi nas izkopal, ko nas plaz zasuje, je neumno in večinoma brezupno. Organizirano reševanje GRS v plazju razen v izjemno srečnih primerih v visokogorju večinoma služi le za iskanje trupel. Večino živih zasutih ponesrečencev namreč najdejo njihovi prijatelji na turi.

Opremljenost z lavinsko žolno ne zmanjšuje nevarnosti zasutja, omogoča pa hitrejšo najdbo zasutega. Prižgana lavinska žolna, varno obešena za vratom globoko pod obleko, da je sneg plazju ne odtrga s telesa, ni nobena garancija za varno turo in ne sme gornika uspraviti z občutkom lažne varnosti.

... IN DRUGE ZIMSKE NEVARNOSTI

Največ nesreč s snežnimi plazovi se zgodi turnim smučarjem, smučarjem, ki zapustijo urejeno smučišče in udeležencem alpinističnih tur. Večina žrtev sama sproži plaz, ki jih nato zasuje — to so klozasti plazovi. Nesreči s plazom se dá izogniti, če turo pametno načrtujemo: če se odpravimo v gore tedaj, ko se plazovi po obilnem sneženju že nekoliko obletijo, če izbiramo varne, čeravno daljše in manj udobne smeri vzpona in spusta, če se izogibamo odprtim pobočjem, grapam, drčam in drugim plaznicam, če smo posebno previdni na osojnih pobočjih in na pobočjih, kjer je veter odložil klože. Prelepa pobočja s pršičem je bolje tudi pri spustu obiti, kot pa tvegati zasutje. Upoštevati je treba priporočila, ki jih dajejo lavinske službe. — Zasuti v plazju umirajo zaradi mehaničnih poškodb (udarci, stiskanje, zlomi), zaдушitve ali podhladitve.

Eden od najpogostejših vzrokov za nesreče v zimskih gorah je pomrznjen ali leden sneg, ki povzroči zdrs in padec. Ko je po gorah mraz in

sneg spihan, se pojavijo ledene zaplate, ki so lahko usodne. V takšnih razmerah je nujna primerna oprema in seveda tudi znanje in izkušnje o uporabi takšne opreme. Dereze in cepin lahko ob pametni uporabi preprečijo zdrs; bolje je dereze nataktniti prej kot pa prepozno, cepin na nahrbtniku pa sploh ne koristi. Če se na turo podamo le s smučmi, srenaci le deloma lahko nadomestne dereze; če je sneg pretrd, je treba turno smuko pač prekiniti, čeravno zato ne bomo prišli na vrh zaželeno gore.

Zimske gore so zahtevnejše od poletnih, vendar predstavljajo izziv za vsakega pravega gornika. Preden se pozimi vanje odpravimo, se moramo na to pripraviti: razumsko, psihično in telesno. Turo moramo skrbno načrtovati in pot ter cilj prilagoditi svojim sposobnostim in trenutnim razmeram v gorah, ne le željam. Turo uredimo vedno glede na trenutne razmere. Pretiravanje in izsiljevanje se v zimskih gorah ponavadi ne konča dobro, če pa se, potem imamo srečo.

Vam, drage planine!

ERNA MEŠKO

*Planine drage, krasne ve planine,
v srcu mojem zlat je Vaš prestól,
od nežne mi mladosti,
do pozne zdaj starosti
sreče moje ste simbol!*

*Nikoli Vas pozabiti ne morem,
ljubav do Vas v srcu mi gori,
vedno enako živa,
vedno enako draga
mi dušo in srce krepi!*

*»Po fratah pohorskih potujem,
črnic so polne in malin,
nabiram brusnice, kopine
pa vmes se gobic veselim.«*

*O vsem tem sanja mi spomin
na mlade še otroške dni,
mladost prešerna pa pogosto
v triglavskih stenah se mudi.*

*Bleste Savinjskih se vrhovi,
Ojstrica kliče me v gosté,
da greva skupaj v Karavanke,
kjer krasne se poti vrste.*

*A jaz po gričih naših hodim,
ker več ne morem v goré,
v spominih lepih tam vasujem,
kjer najbolj srečno je srce.*